

แนวทางการฟื้นฟูวัฒนธรรมการกินดองของชาวไทเลยเพื่อการเรียนรู้อย่างยั่งยืน The Guidelines Restoration of Tai Loei Marriage Culture for Sustainable Learning

วีระนุช แยมยิ้ม¹ ภัทร์ สาร์ทสิน¹ อาริรัตน์ โสมประเสริฐ²

E-mail: smilesmile_46@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการฟื้นฟูวัฒนธรรมการกินดองของชาวไทเลยเพื่อการเรียนรู้อย่างยั่งยืน ทำการศึกษาและเก็บข้อมูลภาคสนามในพื้นที่บ้านก้างปลา ตำบลชัยพฤกษ์ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย ใช้การสนทนากลุ่มและการสังเกตแบบมีส่วนร่วมเป็นเครื่องมือและวิธีการในการเก็บรวบรวมข้อมูล มีประชากรตัวอย่างที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วยหน่วยงานท้องถิ่น กลุ่มผู้นำชุมชน ประชาชนชาวบ้าน และคู่รักรุ่นใหม่ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหาและผลการศึกษาพบว่า แนวทางการฟื้นฟูวัฒนธรรมการกินดองของชาวไทเลยเพื่อการเรียนรู้อย่างยั่งยืนประกอบไปด้วย 3 แนวทางคือ 1) หน่วยงานท้องถิ่น ควรให้ความสำคัญในด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นในบริบทโลกสมัยใหม่และรณรงค์ให้คู่รักรุ่นใหม่ให้ความสำคัญและสนใจเลือกการแต่งงานแบบกินดองดั้งเดิม 2) ชุมชน ควรจัดสร้างศูนย์เรียนรู้การกินดองไทเลยแบบดั้งเดิมที่ประกอบไปด้วยการสอน การจัดการกินดอง การฝึกสอนการจัดทำองค์ประกอบของขันหมาก และการอธิบายความหมายที่ซ่อนอยู่ในองค์ประกอบนั้นๆ 3) โรงเรียน จัดทำหลักสูตรท้องถิ่น โดยใช้โมโนทัศน์การศึกษาในเรื่องของการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

คำสำคัญ: การฟื้นฟูวัฒนธรรม วัฒนธรรมการกินดอง ไทเลย การเรียนรู้อย่างยั่งยืน

Abstract

The purpose of this article is to study the ways of cultural revitalization of Tai Loei wedding for sustainable learning. Field data were studied and collected in the area of Ban Kang Pla, Chaiyapruet Sub-district, Mueang Loei District, Loei Province. This is a qualitative study, with the approach to collecting data: group discussions and participatory observations. The sample populations were local authorities, community leaders, local scholars, and young couples. The data was analyzed with content analysis.

The results of the study presented that the cultural revitalization of Tai Loei wedding for sustainable learning consisted of 3 approaches: (1) the local authorities should prioritize the preservation of local cultures in the modern world context and campaign for young couples to focus and choose traditional wedding, (2) the community should establish a traditional Tai Loi wedding learning center that includes the teaching of marriage, training on the composition of tray of gifts, and explaining its hidden meaning, and (3) the school prepares local curriculum using the educational concept in the topic of community-based learning.

Keywords: restoration of culture, marriage culture, Tai Loei, sustainable learning

ความเป็นมาของปัญหา

สังคมไทยส่วนใหญ่การสร้างครอบครัวหรือการอยู่กินฉันท์สามีภรรยาของไทยยังคงยึดโยงอยู่กับการแต่งงานค่อนข้างเหนียวแน่น ถึงแม้ในปัจจุบันจะพบเห็นการอยู่กินกันโดยไม่ผ่านการแต่งงานมากขึ้น แต่ค่านิยมของสังคมไทยส่วนใหญ่ยังคงเห็นว่าการแต่งงานให้ถูกต้องตามประเพณียังมีความสำคัญ ด้วยการให้คุณค่าที่หลากหลายของการแต่งงาน เพราะการแต่งงานเป็นการให้เกียรติฝ่ายหญิง เพราะถือเป็นการประกาศให้คนอื่น ๆ ได้รับรู้ว่าทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิงจะเริ่มต้นอยู่กินฉันท์สามีภรรยาได้อย่างเปิดเผยอย่างถูกต้อง ไม่เป็นที่ติฉินนินทาของสังคม ดังนั้นการแต่งงานจึงถูกอุปโลกน์ให้เป็นเหมือนพิธีกรรมที่ช่วยเปลี่ยนผ่านสถานะ ของคู่รักชายหญิงให้กลายเป็นคู่สามีภรรยาที่ต้องปฏิบัติตามค่านิยมของสังคม ซึ่งพิธีกรรมดังกล่าวถูกปลูกฝังถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นมาอย่างยาวนาน การที่ชายหญิงสักลอบมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงานจึงถูกตราหน้าจากสังคมว่า “ชิงสุกก่อนห่าม” หรือในสังคมชนบทจะเรียกว่าเป็นการประพฤติ “ผิดผี” และเรื่องดังกล่าวดูเหมือนว่าฝ่ายชายจะต้องเป็นฝ่ายที่ต้องรับผิดชอบกับความเสียหายที่เกิดขึ้นมากกว่า ถึงแม้ว่าเรื่องที่เกิดขึ้นจะเกิดจากความยินยอมพร้อมใจของฝ่ายหญิงก็ตาม (กรธัช อยู่สุข, 2559)

การแต่งงาน (Marriage หรือ Wedding) เป็นปรากฏการณ์สากลที่พบเห็นได้ในสังคมแทบทุกหนทุกแห่งทั่วโลก การแต่งงานคือการประกาศให้สังคมรับรู้และเห็นชอบกับการใช้ชีวิตร่วมกันระหว่างสามีกับภรรยา การแต่งงานจึงเป็นทั้งความสัมพันธ์ทางเพศ

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

² อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ กฎหมายและการเมืองระหว่างสามีสและภรรยา และครอบคลุมความสัมพันธ์ทางสังคมทั้งหมดที่เคยมีอยู่ และจะเกิดขึ้นในอนาคต (ยศ สันตสมบัติ, 2556) ดังนั้นวัฒนธรรมการแต่งงานในแต่ละภูมิภาคก็จะมีขั้นตอนการปฏิบัติ องค์กรประกอบที่แตกต่างกันไป และคำเรียกพิธีกรรมการแต่งงานก็มีชื่อเรียกที่ต่างกันไป เช่น ภาคใต้เรียกการแต่งงานว่า “กินเหนียว” ภาคอีสานเรียกการแต่งงานว่า “กินดอง” นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการได้ให้ความหมายของการแต่งงานไว้อย่างหลากหลายแต่ความหมายโดยรวมของการพิธีกรรมการแต่งงานแล้วก็คือการตกลงปลงใจใช้ชีวิตร่วมกันฉันท์สามีภรรยา โดยผู้วิจัยได้รวบรวมการให้ความหมายของการแต่งงานโดยนักวิชาการที่หลากหลายดังนี้

พรภิรมณ์ เอี่ยมธรรม และ วิทยากร เชียงกุล (2543) พระยาอนุমানราชชน (2551) พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2554) พิมลพรรณ อิศรภักดี (2557) และกระทรวงวัฒนธรรม (2559) ได้กล่าวถึงการแต่งงานคือ การทำพิธีเพื่อให้ชายหญิงอยู่กินเป็นผัวเมียกันตามประเพณี หรืออาจกล่าวได้ว่าการแต่งงานเป็นการทำสัญญาอย่างหนึ่ง ซึ่งมีความหมายมากกว่าสัญญาระหว่างคู่แต่งงาน แต่ยังเป็นสัญญาทางจิตใจที่สังคมเป็นผู้กำหนดไว้ก่อน หน้าที่เราจะแต่งงาน ดังนั้นการแต่งงานรูปแบบใหม่เราควรสร้างสัญญาแต่งงานขึ้นมาใหม่เพื่อใช้เฉพาะคู่ แต่งานนี้ โดยต้องทำความเข้าใจร่วมกันก่อนการแต่งงาน ลดปัญหาการหย่าร้าง การใช้ชีวิตคู่ในรูปแบบใหม่ๆ คือ การทดลองอยู่ร่วมกันก่อนเมื่อแน่ใจแล้วจึงมีการแต่งงาน รวมทั้งการอยู่กินฉันท์สามีภรรยาโดยไม่มีการ แต่งาน ซึ่งที่กล่าวมาคือ การแต่งงานรูปแบบใหม่ของสังคมที่มีมากขึ้นเรื่อยๆ

ประเพณีการกินดองของชาวไทยเลยก็เช่นกันที่มีความหมายถึงการแต่งงานในภาษาราชการ มีรูปแบบที่เรียบง่าย ทั้งอาหาร พิธีการ การแต่งกาย และตัวเงินที่เรียกว่าสินสอด โดยลักษณะที่สำคัญของรูปแบบพิธีกรรมคือเมื่อทั้งสองครอบครัวตกลงที่จะใช้ชีวิตร่วมกันแล้ว มีการหาฤกษ์ยามที่ดีเพื่อความเป็นมงคล แต่ละครอบครัวทั้งสองฝ่ายก็จะเตรียมงานและก่อนวันงานแต่งในเช้ารุ่งขึ้นก็จะมี การกินเลี้ยง เถลิมฉลองของญาติพี่น้องในแต่ละครอบครัว ฝ่ายเจ้าบ่าวจะจัดเตรียมขันหมากที่เป็นงานฝีมือของปราชญ์ชาวบ้าน ผู้เชี่ยวชาญ หรือผู้เฒ่าผู้แก่ของหมู่บ้าน ฝ่ายเจ้าสาวจัดเตรียมสถานที่ในเช้าวันรุ่งขึ้น จัดเตรียมอาหารเลี้ยงแขกที่มาร่วมงาน จัดเตรียม องค์กรประกอบต่างๆ ซึ่งต่างจากปัจจุบันที่มีบริษัทรับจัดเตรียมงานตรงนี้ให้พร้อมเพรียง ซึ่งความแตกต่างตรงนี้สะท้อนถึง ความสัมพันธ์ของชุมชนอีกด้วย แต่ในปัจจุบันที่ทำให้การกินดองมีรูปแบบที่เปลี่ยนแปลงไปอันเนื่องมาจากทัศนคติ ค่านิยม ที่ส่งผ่านมา จากความเจริญของเทคโนโลยี ความเป็นโลกาภิวัตน์ การซึมซับจากรายการทีวี ซีรีส์ ละคร ภาพยนตร์ สารคดี ทำให้รูปแบบการกิน ดองของชาวอีสานเปลี่ยนไปเป็นแบบชาวตะวันตกและความเป็นสังคมเมืองมากขึ้น มีลักษณะผสมผสานทั้งในด้านเชื้อชาติและรูปแบบ ประเพณีตามลักษณะความเชื่อของกลุ่มชนนั้นๆ เมื่อเป็นเช่นนี้จึงส่งผลให้รูปแบบพิธีกรรมการแต่งงานแบบดั้งเดิมนั้นเลือนหายไปและ ขาดการสืบทอดอัตลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น เยาวชนละเลยวัฒนธรรมชุมชนที่สะท้อนถึงมรดกทางวัฒนธรรมที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์

ด้วยเหตุนี้จึงเป็นที่มาของการศึกษาแนวทางการฟื้นฟูวัฒนธรรมการกินดองของชาวไทยเลยเพื่อการเรียนรู้อย่างยั่งยืน ที่มุ่ง ศึกษาแนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการฟื้นฟูวัฒนธรรมการแต่งงานดั้งเดิมเพื่อการดำรงอัตลักษณ์และมรดกทางวัฒนธรรมของ ชาวไทยเลย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ศึกษาแนวทางการฟื้นฟูวัฒนธรรมการกินดองของชาวไทยเลยเพื่อการเรียนรู้อย่างยั่งยืน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประเภทของการวิจัย

บทความวิจัยเรื่อง แนวทางการฟื้นฟูวัฒนธรรมการกินดองของชาวไทยเลยเพื่อการเรียนรู้อย่างยั่งยืน เป็นงานวิจัยในกลุ่ม วัฒนธรรมศึกษาทางสังคมศาสตร์และยังเป็นงานวิจัยในกลุ่มการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองทางสังคมศึกษา โดยงานวิจัยชิ้นนี้ใช้ระเบียบวิธี วิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) เป็นแนวทางในการศึกษา ใช้เทคนิคการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) และผสมผสานกับเทคนิคการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบปากต่อ ปาก (Snowball sampling technique) ในการเก็บข้อมูลภาคสนาม และใช้แนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการบรรยายข้อมูลจาก การสัมภาษณ์ การสังเกต การระดมความคิด และการทำกิจกรรมต่างๆ ที่ได้ในภาคสนาม และสุดท้ายแล้วงานวิจัยเรื่องนี้จะเกิดการ พัฒนาศักยภาพของชุมชนด้วยการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างยั่งยืน อีกทั้งยังเกิดแนวทางการฟื้นฟู อนุรักษ์ รวบรวมข้อมูล สืบทอดองค์ ความรู้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมประเพณีการแต่งงานแบบดั้งเดิมของชาวไทยเลยอีกด้วย

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยใช้กลุ่มประชากรเป้าหมายจำนวน 14 ท่าน ประกอบด้วย หน่วยงานท้องถิ่น 2 ท่าน ผู้นำชุมชน 2 ท่าน ผู้อาวุโส 2 ท่าน ปราชญ์ชาวบ้าน 2 ท่าน หมอพรหมณ์ 2 ท่าน ครูรุ่นใหม่จำนวน 2 คู่ ครูวัยที่มีสมาชิก 3 ช่วงวัย จำนวน 2 ครูวัย

3. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

3.1 แบบสนทนากลุ่ม (Focus group) เพื่อเป็นกรอบตั้งคำถามในการสัมภาษณ์ โดยมีประเด็น เช่น ท่านคิดเห็นอย่างไรกับประเพณีกินตองของชาวไทยเลย ควรรื้อฟื้นหรือไม่ ถ้าต้องการรื้อฟื้นมีแนวทางอย่างไรบ้าง เป็นต้น

3.2 แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม มีประเด็นในการสังเกตคือ การร่วมมือร่วมใจของชุมชนท้องถิ่น ภาระหน้าที่ของบ่าวสาว ความรื่นเริงของงาน ขั้นตอนการประกอบพิธีกรรม เป็นต้น

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

คณะผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยการประสานงานกับกลุ่มตัวอย่างเป้าหมายเบื้องต้น เพื่อทำการนัดหมายในการสนทนากลุ่ม และทำหนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้นำชุมชนและครอบครัวของบ่าวสาว

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษา บริบทชุมชน การสนทนากลุ่มและการสังเกตแบบมีส่วนร่วม อีกทั้งวิพากษ์ ข้อมูลโดยการจัดระเบียบข้อมูลและการแยกแยะประเด็นเพื่อการวิเคราะห์เนื้อหาอย่างเป็นลำดับขั้นตอน

ผลการวิจัย

บทความวิจัยเรื่องแนวทางการฟื้นฟูวัฒนธรรมการกินตองของชาวไทยเลยเพื่อการเรียนรู้อย่างยั่งยืน จากการเก็บข้อมูลและสำรวจภาคสนามผู้ศึกษาขอเสนอ 3 ประเด็นดังนี้

1. บริบททั่วไปของชุมชน

บ้านก้างปลาเป็นชุมชนเก่าแก่ของเมืองเลยมีความเป็นมายาวนานกว่า 400 ปี ที่มาของชื่อบ้านก้างปลานั้นมาจากต้นก้างปลาซึ่งมีลักษณะเป็นไม้พุ่ม ลำต้นมีหนามคล้ายก้างปลา ขึ้นอยู่ทั่วไปในพื้นที่ราบลุ่มรอบหมู่บ้าน ชุมชนแห่งนี้ปัจจุบันตั้งอยู่ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเลยโดยมีบ้านกำเนิดเพชรตั้งอยู่คู่กันทางฝั่งตะวันตกและมีสะพานทอดเชื่อมถึงกัน ทางทิศใต้ติดกับบ้านโพสะอาดและบ้านหัวฝายทางตะวันออกมีทางหลวงชนบทหมายเลข 4009 ตัดผ่านเชื่อมต่อระหว่างบ้านธาตุทางเหนือและภูบ่อปิดทางใต้ การคมนาคมนี้มีความสะดวกสบายทั้งยังอยู่ไม่ห่างจากตัวอำเภอเมืองเลย ในอดีตบ้านก้างปลาถือเป็นชุมชนเก่าแก่ดั้งเดิมที่ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของตัวเมืองเลย มีการกระจายตัวของชุมชนอย่างหนาแน่น เดิมเคยชื่อว่าบ้านก้างปลาใหญ่ โดยมีบ้านก้างปลาน้อยหรือปัจจุบันคือบ้านกำเนิดเพชรอยู่ฝั่งตรงข้าม แต่เดิมนั้นชุมชนแห่งนี้นับเป็นชุมชนหลักแต่เมื่อมีการสร้างถนนสาย เลย-เชียงคานขึ้นในฝั่งตะวันตก ทำให้ผู้คนส่วนหนึ่งของหมู่บ้านพากันย้ายถิ่นข้ามแม่น้ำเลยมาทางฝั่งบ้านกำเนิดเพชร (ก้างปลาน้อย) จนทำให้ชุมชนใหม่มีจำนวนประชากรและความเจริญมากกว่าชุมชนเดิมเนื่องจากติดถนนใหญ่มีการคมนาคมสะดวกสบายมากกว่า อย่างไรก็ตามในปัจจุบันบ้านก้างปลายังคงเป็นชุมชนที่มีความสำคัญ มีอัตลักษณ์ของตนเอง ประกอบกับทำเลที่ตั้งบ้านก้างปลานั้นเป็นชุมชนริมฝั่งแม่น้ำ มีวัดศรีสัตตนาคนและวัดบ้านก้างปลาเป็นวัดสำคัญของชุมชน ด้านหน้าหมู่บ้านมีแม่น้ำเลยไหลผ่านส่วนด้านหลังเป็นพื้นที่นา มีแหล่งน้ำธรรมชาติขนาดใหญ่ 2 แห่ง คือ กุดโง้ง และกุดแพ ซึ่งในอดีตเคยเป็นส่วนหนึ่งของแม่น้ำเลยที่ปัจจุบันได้เปลี่ยนทางเดินจนกลายเป็นบึงรูปโค้ง กุดโง้งและกุดแพนั้นมากมายไปด้วยทรัพยากรน้ำที่คอยเอื้ออำนวยให้ผู้คนในหมู่บ้านใช้ทำการเกษตรยังชีพเสมอมา เป็นแหล่งน้ำและแหล่งอาหารที่สำคัญของชุมชน

แต่เดิมชาวบ้านก้างปลาใช้ชีวิตผูกพันกับการทอผ้ามาตั้งแต่รุ่นปู่ย่าตายาย โดยในแต่ละวันภาพแม่หญิงทอผ้าด้วยกี่กระตุกในตอนกลางวัน เช่นฝ้ายในตอนกลางคืน ยังคงมีให้เห็นถือเป็นความภาคภูมิใจของคนเมืองเลย ปัจจุบันยังคงมีกลุ่มทอผ้าไทยเลยบ้านก้างปลาซึ่งเป็นการรวมกลุ่มชาวบ้านส่งเสริมอาชีพทอผ้าซึ่งเป็นภูมิปัญญาเก่าแก่ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัด มีการสาธิตการทอผ้าและเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ เช่น ผ้าฝ้าย เสื้อบุรุษ ชุดสตรี ผ้าขาวม้า กระเป๋า เป็นต้น ดังนั้นการทอผ้าจึงเป็นอาชีพดั้งเดิมของชาวบ้านก้างปลา ในอดีตชาวบ้านได้ปลูกฝ้ายเป็นอาชีพ เพื่อนำดอกฝ้ายมาทำเป็นเส้นด้ายไว้ใช้ทอผ้าสำหรับตัดเย็บเสื้อผ้าใส่เองมาหลายชั่วอายุคน จนเกิดความรู้ ประสบการณ์ เกิดการพัฒนาความสามารถ สละเป็นองค์ความรู้สืบทอดกันมาสู่ลูกหลาน จากการทอผ้าใช้เองในครัวเรือน ชาวบ้านก้างปลาได้พัฒนาฝีมือการทอให้มีลวดลายต่างๆ ที่ประณีตสวยงาม เกิดการซื้อขายแลกเปลี่ยนผ้าทอกันเองทั้งในหมู่บ้านและนอกหมู่บ้าน จนในปัจจุบันผ้าทอพื้นเมืองของบ้านก้างปลาได้กลายเป็นสินค้าที่สร้างรายได้ที่มั่นคงให้กับชาวบ้านหลายครัวเรือน ผ้าทอมือพื้นเมืองบ้านก้างปลา เป็นผ้าที่ทอจากดอกฝ้าย แล้วคิดค้นลวดลายที่แปลก สวยงาม ประณีต มีการสอดดินเงินดินทองในเนื้อผ้า สร้างความตระการตาและเกิดคุณค่าแห่งการเป็นภูมิปัญญา เนื้อผ้ามีความละเอียด ฝีมือการทอสม่ำเสมอ เรียบเนียนไม่ระคายผิว และมีสีสันสวยงามทำความสะอาดง่าย กลุ่มทอผ้าไทยเลยบ้านก้างปลา เปิดให้นักท่องเที่ยวเข้าชมการผลิตผ้าทอพื้นเมือง ตั้งแต่ขั้นการจัดการกับดอกฝ้ายซึ่งเป็นวัตถุดิบ การนำฝ้ายมาอ้ว การล่อฝ้าย การเส้นฝ้าย ไปจนถึงขั้นตอนการทอ นอกจากนี้ นักท่องเที่ยวยังจะได้เลือกซื้อผลิตภัณฑ์ที่คิดไม่ติดมือกลับไปเป็นของฝาก ซึ่งมีทั้งผ้าฝ้าย เสื้อผ้าบุรุษ เสื้อผ้าสตรี ผ้าขาวม้า และกระเป๋า

นอกจากภูมิปัญญาในเรื่องการทอผ้าดังที่กล่าวมาแล้ว การเป็นชุมชนเก่าแก่ยังคงเก็บรักษาอัตลักษณ์ในด้านอื่นๆ อีกโดยอาทิ งานประเพณีพิธีกรรมในชีวิตประจำวันของคนในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานแต่งงานแบบดั้งเดิมหรือที่ชาวบ้านเรียกว่างานกิน

ดองซึ่งมีรายละเอียดขั้นตอนพิธีการที่เรียบง่ายแต่น่าสนใจ มีความแตกต่างไปจากพิธีแต่งงานของภาคอีสานส่วนใหญ่หลายประการซึ่งจะกล่าวในประเด็นต่อไป

2. การกินดองไทเลย

“กินดอง” เป็น ประเพณีการแต่งงานของชาวไทเลย การแต่งงาน ภาษาพื้นเมืองเรียกว่า “กินดอง” มีความหมายว่าจะดองเป็นวงศาคณาญาติต่อไปในกาลข้างหน้า ประเพณีนี้เป็นประเพณีระหว่างชายหนุ่มและฝ่ายหญิงสาวที่สมัครรักใคร่จะเป็นสามีภรรยาด้วยกันคือเริ่มต้นแต่มี “ประเพณีกินดอง” ในจังหวัดเลยเหมือนหนุ่มสาวรักใคร่ชอบพอกันและเริ่มต้นจากการสู่ขอการหมั้น และการแต่งงานประเพณีกินดอง

การสู่ขอ ภาษาพื้นเมืองเรียกกันว่า “การขอเมีย” คือนับตั้งแต่เมื่อชายหญิงรักใคร่ตกลงปลงใจที่จะร่วมทุกข์ร่วมสุขเป็นสามีภรรยาด้วยกัน ฝ่ายชายก็จะบอกกล่าวพ่อแม่ให้จัดญาติผู้ใหญ่เป็นเจ้าแก่หรือบุคคลที่ครอบครัวเคารพนับถือมีหน้ามีตาในสังคมถือดอกไม้ธูปเทียนไปร้องขอต่อพ่อแม่ของฝ่ายหญิงที่บ้าน เพื่อให้เป็นที่ตกลงกันแต่ในกรณีที่กำหนดงานวันแต่งงานเนิ่นนานออกไป ก็อาจจะทำพิธีหมั้นกันไว้ก่อนก็ได้ ทั้งนี้เพื่อความมั่นใจในตัวกันและกันทั้งสองฝ่าย โดยฝ่ายชายจะต้องหาทองหมั้นมาวางประกันไว้ คือจะเป็นทองรูปพรรณหรือเงินตามจำนวนที่ตกลงกันก็ได้ การเลี้ยงดูแขกจะแยกกันเลี้ยงคนละฝ่าย หรือจะเลี้ยงรวมกันก็ได้ หรือให้ฝ่ายใดเลี้ยงแต่เพียงฝ่ายเดียวก็ได้ วันแต่งงานตามที่นิยมกัน ก็คือวันใดวันหนึ่งในเดือนคู่ข้างขึ้นคือ เดือนยี่ เดือน 4 เดือน 6 และ เดือน 12 เว้นแต่เดือนในระหว่างเข้าพรรษา คือ เดือน 8-11 ไม่มีธรรมเนียมแต่งงานกัน

เมื่อได้ฤกษ์กำหนดนัด หากเป็นที่ตกลงในเรื่องสินสอดทองหมั้นซึ่งเรียกว่า “ค่าดอง” แล้วก็กำหนดวันแต่งงานกันเลยทีเดียว แต่ถ้าตกลงในเรื่องสินสอดกันไม่ได้ ก็จะต้องเพียรต่อรองกันอีก ในรายที่ตกลงกันเรียบร้อยแล้วก็จะมีการหมั้นหรือไม่ต้องหมั้นก็ได้ นั่นคือ ในระหว่างที่รอพิธีการแต่งงาน ฝ่ายหญิงก็จะเตรียมเครื่องที่นอนหมอนมุ้งและเครื่องไหว้ผู้ใหญ่ให้พร้อมเพรียง ส่วนฝ่ายชายก็ต้องเตรียมเงินทองเอาไว้ ระยะเวลาชายจะไปมาหาสู่หญิงบ่อยๆ ได้ หนึ่งวันในกรณีที่มี

ในวันสู่ขอผู้ใหญ่ทั้งสองฝ่ายจะมีการทำเจรจาในเรื่องของการทำผิดข้อตกลงกันไว้ด้วยในกรณีอุปสรรคของการแต่งงานจะเกิดขึ้น เช่น ไม่มีเงินค่าสินสอดก็ตี พ่อแม่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ยินยอมก็ดี หรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่สามารถแต่งงานตามข้อตกลงได้ หรือหากฝ่ายชายไม่สามารถแต่งงานตามข้อตกลงที่ไว้ไว้ได้ด้วยเหตุมีผู้หญิง คนใหม่หรือมีเหตุทำให้ฝ่ายหญิงเสียชื่อเสียง ฝ่ายหญิงจะมีการยึดเงินหรือทองที่ได้หมั้นหมายไว้หรือเรียกร้อยค่าเสียหายเพิ่มเติม ขณะเดียวกัน หากฝ่ายหญิงทำผิดสัญญาข้อตกลง ฝ่ายชายก็สามารถเรียกร้อยของเงินหรือทองที่ได้หมั้นหมายไว้ได้

พิธีแต่งงานนั้น จะต้องเริ่มก่อนวันกำหนดแต่งงานจริงที่บ้านหญิงโดยกำหนด “วันมื่อเต้า” เป็นวันเตรียมสิ่งของถัดไปอีกวันหนึ่งเป็น “วันมื่อโฮม” บางแห่งเรียก “มื่อสุกดิบ” วันนี้ญาติพี่น้องจะมาพร้อมกันและช่วยกันเตรียมงาน พวกญาติพี่น้องบ้านใกล้เคียงก็จะมาช่วยเหลือกันตั้งแต่เช้า พร้อมกับนำข้าวปลาอาหาร สุราสิ่งของหรือเงินทองติดไม้ติดมือไปช่วยตามแต่ฐานะของตนนอกจากจะช่วยด้วยสิ่งของแล้ว พวกเขาอาจจะช่วยด้วยแรงอีกด้วย เช่น ช่วยกันตักน้ำ ทำอาหาร ทำพาทวีญจีบหมาก และมวนบุหรี่ ฯลฯ ตามถนัด และเจ้าภาพได้เลี้ยงข้าวปลาอาหารกินเลี้ยงสังสรรค์กันในตอนเย็น

เช้าวันรุ่งขึ้นเป็นวันแต่งงาน เมื่อได้ฤกษ์พิธีแห่ตามที่อาจารย์หรือพระได้กำหนดไว้แล้วก็จัดเป็นขบวนแห่ไปยังบ้านเจ้าสาวทันที ขบวนแห่เจ้าบ่าวซึ่งเพียบพร้อมไปด้วยพาทวีญ โดยการนำขันหมากและสินสอดไปด้วย หนึ่งพิธีแห่ของเจ้าบ่าวได้จัดเป็นขบวนแบ่งออกไว้เป็นอย่างดี ดังนี้

กลุ่มหน้าเป็นพวกดนตรีพื้นเมือง พวกร้องพวกปราสนุกสนานรื่นเริงกันเต็มที่ ต่อมาเป็นเจ้าบ่าวและเพื่อนเจ้าบ่าว ถัดไปเป็นพาทวีญ ขันหมาก เครื่องบริวารและติดตามด้วยญาติพี่น้อง เจ้าแก่ ฯลฯ ครั้นในเมื่อถึงประตูบ้านเจ้าสาว ญาติฝ่ายหญิงจะปิดประตูบ้านไม่ยอมให้เข้าไปได้ง่าย จะมีการซักถามเพื่อเอาเคล็ดเอาฤกษ์ตามธรรมเนียมพร้อมกับมีการถามว่า เช่น

“มาทำไม?”

“มาขอลูกสาวบ้านนี้ เขาว่าเป็นคนดีคนน่ารัก และคนขยันทำมาหากิน...” ฯลฯ พวกญาติฝ่ายชายตอบไป

“เออ...ช่างสมกันเหลือเกินเน้อ” ญาติทางฝ่ายเจ้าสาวรีบตอบเพื่อให้สิริมงคลแก่งานด้วย และพูดต่อไปอีกว่า

“ขอให้รวยทั้งคู่ เงินทองไหลมาเทมา เชิญ...เชิญ ช่างในบ้าน ฤกษ์งามยามดีเหลือเกิน...”

ฝ่ายหญิงก็จะรีบเปิดประตูยอมให้ฝ่ายชายเข้าไป ในการนี้ฝ่ายชายจะต้องให้รางวัลแก่ฝ่ายหญิงด้วยมีธรรมเนียมมออยู่ว่า เจ้าบ่าวก่อนจะขึ้นเรือนต้องล้างเท้าของตนบนใบตองกล้วยดิบและบนแผ่นหินซึ่งถือเคล็ดว่าให้ฝ่ายชายมีใจหนักแน่นเหมือนแผ่นหิน และให้ความสนิทสนมหากันเหมือนผลกล้วยดิบซึ่งชิดกันมาก จากนั้นญาติผู้ใหญ่ที่มีภาระครองเรือนดี ก็จะมารับพร้อมกับจูงมือเขยขึ้นบ้าน นำไปนั่งรอที่พาทวีญของตน ซึ่งตั้งเคียงคู่กับของหญิงท่ามกลางญาติมิตรสหาย ระหว่างนี้เจ้าแก่และพ่อแม่ก็จะนำขันหมากไปมอบให้แก่เจ้าแก่ฝ่ายหญิง เมื่อตรวจสอบสินสอดว่าครบถูกต้องแล้วก็จะรีบนำเจ้าสาวมาเข้าพาทวีญ เจ้าสาวจะต้องนั่งทางซ้ายของเจ้าบ่าวเสมอ

ต่อจากนี้ ก็ทำพิธีสู่ขวัญแต่งงาน โดยใช้วิธีแบบ “ประเพณีสู่ขวัญ” ซึ่งได้กล่าวมาแล้วเป็นหลัก แต่ไม่มีการพายเหล่า โดยหมอสูตรหรือพราหมณ์ชาวบ้านจะกล่าวคำสวดคำขวัญอวยพร เสร็จแล้วหมอสูตรได้บ้วนไข่ คือนำไข่ต้มจากพาทวีญมาปอกแบ่งครึ่ง ให้

เจ้าบ่าวและเจ้าสาวกินคณะครึ่งใบ โดยใช้มือขวาป้อนไข่ท้าว มือซ้ายป้อนไข่นาง เสริ่งแล้วก็ใช้ฝ่ายผูกข้อมือของคู่บ่าวสาวพร้อมกับอวยพรโดยพวกญาติๆ และแขกที่มาร่วมในงานทุกคนจะต้องผูกข้อมืออวยพรให้ทุกคน ต่อจากนี้ทั้งเจ้าบ่าวและเจ้าสาวก็นำขันดอกไม้ธูปเทียน ไปกราบไหว้พ่อแม่ญาติผู้ใหญ่ทุกๆ ฝ่ายและพร้อมกันนี้ท่านก็จะอวยพรให้คู่สมรสมีความสุขความเจริญยิ่งๆ ขึ้นไป

เสริ่งพิธีตอนนี้อันแล้ว ญาติฝ่ายหญิงก็จะจูบมือเจ้าบ่าวไปยังห้องที่เตรียมไว้ให้สำหรับคู่บ่าวสาวเป็นการบอกว่ นับแต่คืนนี้เป็นต้นไปเจ้าบ่าวจะต้องมานอนกับเจ้าสาวที่ห้องนี้ ส่วนญาติฝ่ายชายที่เป็นผู้หญิงก็จะจูบมือเจ้าสาวไปยังอีกห้องหนึ่งเพื่อเป็นการสู่พิธีรับขวัญต่อไป ตามขนบธรรมเนียมดั้งเดิม อีก 2-3 วัน คู่สมรสจะต้องนำดอกไม้ ธูป เทียนไปไหว้ญาติพี่น้องวงศาคณาญาติชั้นผู้ใหญ่ที่เคารพนับหน้าถือตาทั้งสองฝ่าย พิธีไหว้ระยะนี้ชาวพื้นเมืองเรียกว่า “ไหว้สมา” ซึ่งพวกญาติผู้ใหญ่ก็จะให้ทรัพย์สินเงินทองและอวยพรคู่สมรสให้มีความสุขความเจริญและยั่งยืนตลอดไปคู่บ่าวสาวจะให้ “ของสมา” เช่น หมอน ที่นอน ผ้าไหม ตอบแทนญาติผู้ใหญ่ที่เคารพ (สัมภาษณ์พ่อสัมฤทธิ์)

3. แนวทางการฟื้นฟูวัฒนธรรมการกินดองของชาวไทเลยสามารถแบ่งได้เป็น 3 แนวทางคือ

3.1 หน่วยงานท้องถิ่น

มนทัศน์ที่ว่า “การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม” เป็นแนวทางหนึ่งในการฟื้นฟูวัฒนธรรมการกินดองของชาวไทเลย โดยมีมนทัศน์นี้กำหนดขึ้นมาอย่างชัดเจนในการประชุมสภาการโบราณสถานระหว่างประเทศ (International Council on Monuments and Sites: ICOMOS) ที่เมืองออกซ์ฟอร์ด ใน พ.ศ. 2512 หรือ ค.ศ. 1969 (Moulin: 1989, cited in Koster, 1996: 231 อ้างใน นุชนารถรัตนสุวงศ์ชัย, 2554) ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา นักวิชาการได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไว้อย่างหลากหลาย อย่างไรก็ตามความหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมต่างๆ ล้วนมีจุดมุ่งเน้นในทำนองเดียวกันคือ “เป็นรูปแบบ การท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวได้รับแรงจูงใจหรือสิ่งกระตุ้นให้เดินทางไปยังจุดหมายปลายทางเพื่อสังเกต เรียนรู้ มีประสบการณ์ร่วม และตระหนักคุณค่าวัฒนธรรมของชุมชนในจุดหมายปลายทางนั้น ซึ่งครอบคลุมถึงงานสร้างสรรค์ ประเพณีขนบธรรมเนียม และกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนจุดหมายปลายทาง ทั้งนี้นักท่องเที่ยวและคนในชุมชนต้องเคารพ เรียนรู้ และเข้าใจวัฒนธรรมของกันและกันเพื่อให้เกิดมิตรภาพ และสันติภาพระหว่างชุมชนอย่างยั่งยืน”

จากการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้วิเคราะห์แนวทางอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนคือ “การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม” โดยมีหน่วยงานท้องถิ่นเป็นผู้สนับสนุนหลักในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนี้ และควรให้ความสำคัญในด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นในบริบทโลกสมัยใหม่และบรรณคดีให้คู่กรุ่นใหม่ให้ความสำคัญและสนใจเลือกการแต่งงานแบบกินดองดั้งเดิม อันเนื่องมาจากการสืบทอดวัฒนธรรมที่ถูกเลื่อนไปและถูกแทนที่ด้วยการแต่งงานแบบตะวันตก โดยจัดรูปแบบงานที่เรียบง่าย สวยงาม และเข้าถึงความหมายได้ง่ายต่อคู่กรุ่นใหม่ อีกทั้งสามารถพัฒนาให้เศรษฐกิจชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยวนี้ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยอาจทำเป็นโปรแกรมให้ผู้สนใจได้เข้าร่วมงานหรือท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา เช่น โปรแกรมที่ 1 เรียนรู้วิถีชาวนา ผักงานทอผ้าและแปรรูปผลิตภัณฑ์ ร่วมงานกินดอง เข้าวัดทำบุญ ซึ่งในโปรแกรมนี้อาจใช้เวลา 3 วัน ในการพักผ่อนและเรียนรู้วิถีชุมชน

จากการสำรวจภาคสนามทำให้ทราบว่าบ้านก้างปลาที่มีอัตลักษณ์ที่น่าสนใจคือการทอผ้าและการแปรรูปผลิตภัณฑ์ที่มาจากผ้า ซึ่งเป็นอาชีพที่ผู้สูงวัยในชุมชนยังคงดำเนินกิจกรรมนั้นอยู่ หรือจะเป็นภาพเขียนสีผนังโบสถ์เก่าแก่ของวัดศรีสัตตนาครีที่ถือว่าเป็นประวัติศาสตร์ชุมชนและเป็นศิลปกรรมที่น่าชื่นชม อีกทั้งงานกินดองจุดเด่นของงานในความคิดของผู้ศึกษาคืองานฝีมือเรื่องของใบตองที่ผู้เฒ่าผู้แก่ของชุมชนจะเป็นผู้จัดเตรียมองค์ประกอบตรงนี้ให้กับคู่รักทุกคู่ในชุมชน หรืออาจกล่าวได้ว่าทุกการกินดองจะต้องผ่านมือ ยายลอย ยายแดง ลุงสัมฤทธิ์ ปราชญ์ชาวบ้านผู้มีความรู้และฝีมือในงานใบตอง แต่ที่น่าเสียดายคือขาดการสืบทอดชุดความรู้

ภาพประกอบที่ 1 การจัดเตรียมองค์ประกอบการกินดองโดยปราชญ์ชาวบ้านในวันที่มีการเลี้ยงฉลองของครอบครัวและญาติพี่น้อง

3.2 ชุมชน

มโนทัศน์ที่ว่า “พื้นที่ความรู้” เป็นแนวทางหนึ่งในการฟื้นฟูวัฒนธรรมการกินดองของชาวไทย โดยการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ แหล่งเรียนรู้ ขึ้นมาในชุมชน โดยพื้นที่ความรู้ ในความหมายของ อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2560) ที่กล่าวว่าชุดความรู้นั้นมีที่มาจากทุกพื้นที่ทั้งโรงเรียน สถาบันการศึกษา ชุมชนในเมือง ชุมชนชายขอบ ชุมชนชาวนา และมองชุมชนว่าเป็นพื้นที่ความรู้ที่นอกเหนือจากห้องเรียน เป็นพื้นที่ความรู้ที่ได้จากการปฏิบัติจริง สามารถเอาตัวรอดในสังคมได้ แต่ชุมชนไม่ได้มีวัฒนธรรมในการเขียนออกมาเป็นเอกสาร งานวิจัย หรือบทความ จึงถูกมองว่าไม่มีความรู้ในพื้นที่นี้ ซึ่งต่างจากพื้นที่ความรู้ในสถาบันการศึกษาที่แยกทฤษฎีกับปฏิบัติออกจากกัน ทำให้บางครั้งเราไม่สามารถเอาตัวรอดจากสถานการณ์หรือเหตุการณ์ใดๆ ได้ แต่สามารถเอาความรู้จากทฤษฎีนั้นมาแต่ได้สถานภาพในสังคมได้ อีกทั้งยังมีการจัดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรทำให้เกิดเป็นความรู้ที่สามารถจับต้องได้มากกว่า ดังนั้นแล้วความหลากหลายของชุดความรู้ ภูมิปัญญา ความเชื่อ พิธีกรรม ประสพการณ์ ในชุมชนก็เปรียบเสมือนพื้นที่ความรู้ตัวเอง ในปัจจุบันศูนย์เรียนรู้ไม่ได้มองแต่ในการศึกษาในระบบเท่านั้น แต่หมายถึงการศึกษานอกระบบ การศึกษาตามอัธยาศัย การศึกษาตลอดชีวิต หรือการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ด้วย ซึ่งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 ที่ได้เน้นย้ำถึงการเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์

จากการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้วิเคราะห์แนวทางอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนคือ “การจัดสร้างศูนย์เรียนรู้การกินดองไทย” แบบดั้งเดิมที่ประกอบไปด้วยการให้ความรู้การจัดงานการกินดอง การฝึกสอนการจัดทำองค์ประกอบของชั้นหมาก ชัยสินสอด ชั้นคาราวะ และการอธิบายความหมายที่ซ่อนอยู่ในองค์ประกอบนั้นๆ ซึ่งจากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้นว่าผู้ที่สืบทอดงานฝีมือและการให้ความหมายของพิธีกรรมนั้นยังขาดการเผยแพร่ ขาดการสืบทอด ดังนั้นการจัดทำโรงเรียนชุมชน ศูนย์การเรียนรู้ จึงสามารถเป็นทางออกให้กับการอนุรักษ์วัฒนธรรมการกินดอง นอกจากนี้เมื่อชุมชนและปราชญ์ชุมชนรวมใจกันพัฒนาชุมชนให้เป็นศูนย์การเรียนรู้แล้วนั้น ยังสามารถเอื้อประโยชน์การจัดการเรียนรู้ให้กับโรงเรียนในชุมชนและเยาวชนในโรงเรียนใกล้เคียงด้วย เนื่องมาจากในปัจจุบันการจัดการเรียนการสอนมีหลากหลายมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community Based Learning: CBL) ซึ่งวิธีการส่วนใหญ่ก็จะเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้มากที่สุด การสอนโดยการใช้ศูนย์การเรียนรู้ เป็นเทคนิคการสอนที่เน้นการเรียนเป็นกลุ่มย่อย ให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบในการเรียนร่วมกัน ผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง อีกทั้งยังมีการจัดการความรู้อย่างเป็นระบบระเบียบผ่านตัวอักษรเพื่อเผยแพร่และสร้างพื้นที่ให้กับวัฒนธรรมชุมชน

3.3 โรงเรียน

มโนทัศน์ที่ว่า “หลักสูตรสถานศึกษา” เป็นแนวทางหนึ่งในการฟื้นฟูวัฒนธรรมการกินดองของชาวไทย เพราะการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาต้องสอดคล้องกับทรัพยากร อัตลักษณ์ วิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่น อันเนื่องมาจากเป็นหลักสูตรที่สร้างขึ้นเพื่อจัดการเรียนรู้ในการสร้างพลเมืองและประสพการณ์ให้ในตระหนักถึงรากเหง้าของความเป็นชุมชน อีกทั้งในยุคโลกาภิวัตน์ ผู้เรียนจะต้องเรียนรู้ตามสภาพจริง สามารถรับมือแก้ไขปัญหา และดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้ ดังนั้นหลักสูตรท้องถิ่นจึงเป็นการสร้างเสริมประสพการณ์ชีวิตให้กับผู้เรียน เข้าใจและยอมรับวัฒนธรรมที่แตกต่างไปจากสิ่งที่เคยรับรู้และสร้างความตระหนัก รักและหวงแหนบ้านเกิดของตนเองผ่านพื้นที่ความรู้ในชุมชนและผ่านกระบวนการของการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา

จากการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้วิเคราะห์แนวทางอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนคือ “การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น” โดยใช้มโนทัศน์การศึกษาในเรื่องของการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพราะส่วนหนึ่งของการสร้างรากฐานของความเป็นพลเมืองคือการที่พลเมืองต้องไม่แยกจากชุมชนและความเป็นรากเหง้าของชุมชนที่จะนำมาสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน ในงานวิจัยเรื่องนี้ผู้ศึกษามองว่าแนวทางที่จะสืบสานวัฒนธรรมการกินดองไทยแบบดั้งเดิมนั้นต้องมีการถ่ายทอดความรู้ให้เยาวชนในชุมชนได้รู้จัก รับทราบ เข้าใจ และจะเกิดความตระหนักถึงความสำคัญของวัฒนธรรมชุมชน ในการนี้หากได้จัดทำหลักสูตรสถานศึกษาแล้วนั้นก็ยิ่งสัมพันธ์กับการพัฒนาเป็นการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม คือการให้นักเรียนเป็นไกด์ในการแนะนำข้อมูลชุมชน วัฒนธรรมและวิถีชีวิตในประเด็นแรกที่กล่าวมาแล้วนั้น นอกจากนี้ยังสัมพันธ์กับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานผ่านศูนย์การเรียนรู้ที่จัดตั้งโดยชุมชน มีครูเป็นปราชญ์ชุมชนที่เต็มเปี่ยมไปด้วยประสพการณ์ ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนได้รับความรู้และเกิดความตระหนักอย่างยั่งยืน

อภิปรายผล

แนวทางการฟื้นฟูวัฒนธรรมการกินดองของชาวไทยเพื่อการเรียนรู้ที่ยั่งยืน เป็นงานวิจัยที่พิจารณาผ่านบริบทการดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นเพื่อหาแนวทางในการอนุรักษ์ฟื้นฟู ให้สามารถดำรงอยู่ได้ท่ามกลางพลวัตทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งผลการศึกษาในบทความนี้มีความสอดคล้องกับทัศนะของ โกวิทช์ พวงงาม (2553) ที่กล่าวว่าสังคมมนุษย์มีลักษณะเป็นพลวัตไม่หยุดนิ่ง มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นตลอดเวลา ซึ่งมนุษย์ในฐานะที่เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของสังคมจึงต้องมีการปรับตัวให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวด้วยเช่นกัน ดังนั้นแนวทางการปรับตัว การฟื้นฟู วัฒนธรรมท้องถิ่นให้สามารถมีที่ยืนในสังคมกระแสหลักได้ อย่างไรก็ดีถึงแม้ว่าชุมชนจะรับรู้มาตลอดว่างานกินดองถูกลดความสำคัญและถูกแทนที่ด้วยการแต่งงานแบบ

สากล ทั้งนี้ทั้งนั้นชุมชนไม่ได้ตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงนี้เท่าใดนัก จนกระทั่งการพูดคุยกันจึงทำให้ชุมชนมีปฏิกิริยาต่อการจัดการความรู้ของเขา เช่นเดียวกับฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2553) อ้างใน พงษ์ทัช จิตวิบูลย์ และ วันชัย ธรรมสัจการ, (2562) ที่กล่าวว่าการเปลี่ยนแปลงของสังคมวัฒนธรรมอาจเกิดมาจากปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม ปัจจัยด้านประชากร ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยด้านการเมือง หรือปัจจัยด้านศาสนา และอื่นๆ แต่โดยรวมแล้วกระบวนการเปลี่ยนแปลงสังคมวัฒนธรรมสามารถสรุป ออกมาเป็น 3 ลักษณะที่สำคัญ ดังนี้ 1) เมื่อวัฒนธรรมมีการสัมผัสติดต่อกันเป็นเวลานานอาจทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ 2) ความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับวัฒนธรรมอื่น การรับและการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะสังคมที่อยู่ใกล้ชิดกันโอกาสที่จะแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกันมีมากขึ้น เช่น สังคมไทยอยู่ใกล้ชิดกับสังคมจีนการที่ไทยจะยอมรับวัฒนธรรมจากจีนจึงทำได้ง่ายและรวดเร็ว และ 3) การติดต่อกับวัฒนธรรมอื่นโดยตรง คือการที่บุคคลในสังคมได้ติดต่อกับบุคคลในอีกสังคมหนึ่งทำให้บุคคลนั้นได้เรียนรู้สิ่งใหม่ แนวความคิดใหม่แล้วนำมาสู่สังคมของตน ซึ่งการกิน ดองไทยเลยที่เปลี่ยนแปลงไปนี้สัมพันธ์กับทั้ง 3 ปัจจัยที่กล่าว โดยเฉพาะการรับและการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมของสังคมอื่น ที่ทำให้รูปแบบการแต่งงานแปรสภาพไปตามสังคมกระแสหลัก

นอกจากนี้ บทความนี้ยังสัมพันธ์กับ โมโนทัศน์ของเอกรวิทย์ ญ ถลง (2544) ที่ได้กล่าวไว้ว่า ทุณวัฒนธรรม เป็นทุนทางภูมิปัญญาที่เป็น ความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสามารถ ความชัดเจนที่เป็นผลของการใช้สติปัญญาเรียนรู้และปรับตัวกับสิ่งแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีการพัฒนาสืบสานกันมายาวนาน และมีความสัมพันธ์กับระบบเศรษฐกิจชุมชนและระบบเศรษฐกิจทุน เนื่องจากแนวทางการรื้อฟื้นและฟื้นฟูการกินดองนั้นนอกจากการอนุรักษ์แล้วยังรวมถึงการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่นจากการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อีกทั้งยังพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมนี้ให้มีการจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบเพื่ออำนวยความสะดวกและการเรียนรู้อีกด้วย ซึ่งการเรียนรู้ถือว่าการพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนทางอ้อมอีกด้วยอันเนื่องมาจากจะทำให้เยาวชนสามารถเรียนรู้ สืบทอด และต่อยอดองค์ความรู้นี้ได้ เช่นเดียวกับศัพทล จันเพชร และ พิทักษ์ ศิริวงศ์ (2559) ได้กล่าวว่า ในความเข้าใจของคนทั่วไปท่อนอาจหมายถึงทรัพย์สินเงินทอง บ้านเรือน หรืออาจจะเข้าใจในมิติทางเศรษฐศาสตร์ว่าทุนคือปัจจัยในการผลิตสินค้าหรือบริการไม่ว่าจะเป็นวัตถุดิบ เงินทุน ที่ดิน แรงงาน เครื่องจักร อย่างไรก็ตามยังมีทุนรูปแบบอื่นๆ เช่น ทุนสังคม ทุนการเงิน ทุนมนุษย์ ทุนกายภาพ และทุนธรรมชาติ ซึ่งทุนวัฒนธรรมเป็นรูปแบบหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับคุณค่าของความรู้ ภูมิปัญญา และงานสร้างสรรค์ ที่เกิดจากการค้นพบโดยผู้ส่งความรู้ในท้องถิ่น ดังนั้นนิยามวัฒนธรรมจึงหมายถึงสินทรัพย์ที่มีการฝังตัว สะสม และให้คุณค่าทางวัฒนธรรมจากมูลค่าทางเศรษฐกิจ

อีกทั้งผู้ศึกษามีความคิดเห็นเห็นว่าแนวทางคือ หน่วยงานท้องถิ่น ควรให้ความสำคัญในด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นในบริบทโลกสมัยใหม่และรณรงค์ให้คู่กรุ่นใหม่ให้ความสำคัญและสนใจเลือกการแต่งงานแบบกินดองดั้งเดิม อันเนื่องมาจากส่วนหนึ่งหน่วยงานในท้องถิ่นมีอำนาจและพลังในการผลักดันให้วัฒนธรรมนี้สามารถดำรงอยู่ได้ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลง โดยพัฒนาให้เป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งทำให้ชุมชนเห็นว่าเมื่อผู้นำมีความมุ่งมั่นก็จะทำให้เกิดความเชื่อมั่นและเกิดความร่วมมือร่วมใจในการอนุรักษ์พัฒนาต่อไป ส่วนชุมชน ควรจัดสร้างศูนย์เรียนรู้การกินดองไทยเลยแบบดั้งเดิมที่ประกอบไปด้วยการสอนการจัดการกินดอง การฝึกสอนการจัดทำองค์ประกอบของชิ้นหมาก และการอธิบายความหมายที่ซ่อนอยู่ในองค์ประกอบนั้นๆ ซึ่งการจัดตั้งพื้นที่ความรู้นี้จะต้องปรับการสนับสนุนจากหน่วยงานท้องถิ่นทั้งกำลัง งบประมาณ และองค์ความรู้ทางการบริหารจัดการที่จะช่วยแนะนำและสนับสนุนชุมชนได้เป็นอย่างดี และสุดท้ายโรงเรียน จัดทำหลักสูตรท้องถิ่น โดยใช้โมโนทัศน์การศึกษาในเรื่องของการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ซึ่งฐานความรู้ในที่นี้หมายถึงพื้นที่ความรู้ที่ชุมชนได้จัดสร้างและได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานท้องถิ่นนั่นเอง ซึ่งจะสามารถสร้างพลังพลเมืองที่เข้มแข็งขึ้นมาได้

สรุปผลการวิจัย

บ้านก้างปลาเป็นหมู่บ้านที่อยู่ในเขตความเป็นสังคมเมือง แต่ในความเป็นจริงชาวบ้านหรือประชากรใช้ชีวิตแบบเรียบง่าย ทำการเกษตรเป็นหลัก มีเอกลักษณ์เด่นคือการทอผ้า ซึ่งเป็นทั้งอาชีพ รายได้ อัตลักษณ์ และพื้นที่พบปะพูดคุยกันของผู้สูงวัยในชุมชนที่ยังพอมิแรงในการทำงาน ด้วยความเป็นสังคมเมืองแต่ใช้ชีวิตแบบสังคมชนบททำให้ยังคงหลงเหลือวัฒนธรรมการกินดองแบบดั้งเดิมของชาวไทยเลย อันเนื่องมาจากมีปราชญ์ชาวบ้านที่ช่วยสานต่อความรู้ แต่ในอนาคตการสานต่อความรู้นี้ไม่ได้รับการเลี้ยวแลจากพลเมืองรุ่นใหม่ จึงทำให้เกิดการศึกษาแบบมีส่วนร่วมในการแนวทางการฟื้นฟูวัฒนธรรมการกินดองของชาวไทยเลยเพื่อการเรียนรู้อย่างยั่งยืน

โดยแนวทางการฟื้นฟูวัฒนธรรมการกินดองของชาวไทยเลยเพื่อการเรียนรู้อย่างยั่งยืน มีแนวทางในการพัฒนาและดำรงอัตลักษณ์ทั้งหมด 3 แนวทางด้วยกันคือ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สนับสนุนโดยหน่วยงานท้องถิ่น การจัดทำแหล่งเรียนรู้ ศูนย์เรียนรู้ที่เป็นการรวบรวมพื้นที่ความรู้เกี่ยวกับการกินดองที่สนับสนุนโดยชุมชนและปราชญ์ชาวบ้าน และการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาหรือหลักสูตรท้องถิ่น โดยใช้โมโนทัศน์การศึกษาในเรื่องของการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานที่สนับสนุนโดยโรงเรียนในชุมชน ซึ่งจากที่กล่าวมานี้ผู้ศึกษามองว่าคือทางออกของการดำรงอยู่วัฒนธรรมชุมชนในบริบทการเปลี่ยนแปลงของโลกโลกาภิวัตน์

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. งานวิจัยเรื่องนี้สามารถนำไปเป็นแนวทางในการจัดการความรู้ทางวัฒนธรรมเพื่อการฟื้นฟูและการอนุรักษ์ให้คงอยู่ในบริบทของทุนทางวัฒนธรรมรูปแบบอื่นต่อไป

2. ผลการศึกษาที่ได้จากงานวิจัยนี้ ผู้ที่สนใจสามารถนำไปจัดทำร่างการพัฒนาหรือร่างยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่นได้ เพราะแนวทางที่นำเสนอในการฟื้นฟูวัฒนธรรมการแต่งงานนี้มาจากความคิดเห็นและการแนะนำจากชุมชน

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ควรทำการศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบการแต่งงานแบบดั้งเดิมของชาวไทยเลยในหลายๆ พื้นที่ เพื่อให้เห็นความหลากหลายของความแตกต่างและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของวัฒนธรรมการแต่งงาน

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงวัฒนธรรม. (2559). การแต่งงานแบบไทย. <https://www.m-culture.go.th/young/ewt_news.php?nid=607> (สืบค้นเมื่อ 1 มิถุนายน 2563).
- กรธัช อยู่สุข. (2559). คดีชนเกี่ยวกับการแต่งงานของไทย. <<https://www.gotoknow.org/posts/616538>> (สืบค้นเมื่อ 1 มิถุนายน 2563)
- โกวิท พวงงาม. (2553). การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น = Community and local self governance. กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์.
- คัชพล จันทเพชร และ พิทักษ์ ศิริวงศ์. (2559). การบูรณาการทุนทางวัฒนธรรมสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนบ้านซากแก้ว อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี. *Journal of Community Development Research (Humanities and Social Sciences)*, 10(1), 111-121.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2550). แนวคิดเศรษฐกิจชุมชน ข้อเสนอทางทฤษฎีในบริบทต่างสังคม. กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์
- ธนิช เลิศกาญจนาภิเษก. (2559). การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)
- ฉันทนิพนธ์ ชัยนทราคม. การเปลี่ยนแปลงทางทัศนคติ: การศึกษาประเพณีแต่งงานไทย. *วารสารสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*. <<http://ejournals.swu.ac.th/index.php/JOS/article/view/3809>> (สืบค้นเมื่อ 1 มิถุนายน 2563).
- นุชนารถ รัตนสูงศักดิ์ชัย. (2554). กลยุทธ์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม. *บทความนำเสนอในการประชุมวิชาการระดับชาติ “มนุษยศาสตร์ในทศวรรษใหม่: พลวัตแห่งองค์ความรู้กับพหุลักษณะทาง วัฒนธรรม”* วันที่ 18-19 สิงหาคม 2554 ณ อาคารวชิราวุธานุสรณ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 31-50.
- พระยาอนุমানราชธน. (2551). ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต. กรุงเทพฯ: ศยาม.
- พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. (2554). คำศัพท์การแต่งงาน. <<http://www.royin.go.th/dictionary/>> (สืบค้นเมื่อ 1 มิถุนายน 2563).
- พิมลพรรณ อิศรภักดี. (2557). ทัศนคติของคนรุ่นใหม่เกี่ยวกับการแต่งงานและการมีบุตร. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พงษ์ทัช จิตวิบูลย์ และ วันชัย ธรรมสังการ. (2562). พลวัตสังคมวัฒนธรรมกับมิติการพัฒนาชุมชนองค์กรร่วมในสังคมไทย. *วารสารการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และองค์กร*. 11(2), 116-140.
- พรภิรมณ์ เอี่ยมธรรม และ วิทยากร เชียงกุล. (2543). การแต่งงานในทัศนะใหม่. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.
- ยศ สันตสมบัติ. (2556). มนุษย์กับวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2560). พื้นที่ความรู้ มานุษยวิทยา คนสามัญ: 70ปี อานันท์ กาญจนพันธุ์. เชียงใหม่: ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- เอกวิทย์ ณ ถลาง. (2544). ภูมิปัญญาชาวบ้านสี่ภูมิภาค: วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านไทย. นนทบุรี: โครงการกิตติเมธี สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช